

29. november 2014

Minnet om Karelen

30. november markeres 75-årsdagen for Sovjetunionens angrep på Finland i Vinterkrigen. Tross seier for selvstendigheten feirer man ikke, man minnes.

Historien er overveldende. Krigene mot Sovjetunionen, Vinterkrigen (1939-40) og den ulykksalige Fortsettelseskrigen (1941-44) sikret Finlands overlevelse som selvstendig stat. Men til hvilken pris: 90 000 falne og 200 000 sårede fra en befolkning på 3,7 millioner. Finland måtte avstå Karelen med byen Viipuri –Viborg – til Sovjetunionen. Avståelsen utgjorde 10 % av landets areal. Befolkningen i området, 400 000 mennesker, ble evakuert til dagens Finland. Med i dragsuget forsvant 20 % av landets næringsgrunnlag.

I Vinterkrigen, som varte i 3½ måned, var de sovjetiske styrkene tallmessig og materiellmessig sterkt overlegne. Finnene stilte 346 000 mann, sovjeterne nær 1 million. Mens Finland mønstret 32 stridsvogner og 130 fly, satte Sovjet inn 6500 stridsvogner og 3900 fly. Tapene var svære, og størst for sovjeterne. Mens finnene hadde 26 700 falne og 40 000 sårede var de sovjetiske mannskapstapene 5-6 ganger høyere enn de finske. Finland tapte de fleste av sine 32 stridsvogner og 62 av flyene, mens Sovjet etter egne rapporter tapte omkring 3500 stridsvogner og 500 fly. Tapene antyder kampenes karakter, og forklarer traumene hos mange av de overlevende.

Men tapene stopper ikke med de tallfestbare.

Viborg var i 1939 Finlands nest største by med 86.000 innbyggere. Byen ble grunnlagt i 1293, da den svenske feltherren Torkel Knutsson oppførte festningen Viborg Slott. Gjennom århundrer og under skiftende politisk overhøyhet utviklet byen en sterk, kosmopolitisk østersjøkultur med handel som økonomisk drivkraft. Befolkningen var sammensatt. Foruten finner omfattet den betydelige minoriteter av svensker, tyskere, russere, sigøynere, tartarer og jøder. De gamle adelssektene, som hadde bidradd så tungt i Finlands utvikling gjennom århundrer, hadde stadig et godt fotfeste. En lærer fra pikegymnaset i Viborg (Finlands første) husket i sine memoarer med stolthet og vemod tiden da de tre første navnene på hennes klasseliste var Adlercreutz, Aminoff, Armfeldt.

Om finnene ofte fremstår preget av alvor og tungsinn, huset det blide landskapet i Karelen den mildere og mer overbærende siden av folkelynnet. Det var i disse traktene Elias Lønnot tidlig på attenhundretallet samlet de fleste av de muntlige, muligvis opp til 3000 år gamle folkesagn som samlet utgjør Kalevala – det finske folks nasjonalepos. I Lønnots redigerte utgave omfatter Kalevala nær 23 000 verselinjer mytologi og heltesagn. Sagnenes alder og

detaljer støtter også sporing av det finske folks tidlige vandringer og kulturforbindelser.

Tapet av Karelen innebar et brudd i de levende forbindelsene til to av Finlands dypeste kulturelle røtter: den rike, kosmopolitiske kjøpmannskulturen i Viborg, og den finske folkesjelens forankring i Kalevala. Disse tapene er såre, og man snakker ikke meget om dem. Finnene er jo pragmatiske. Men minnet om Karelen er ikke tapt. Den svenske nobelprisvinneren Harry Martinson fanget en sinnsstemning i sin diktsyklus *Aniara*, hvor den svinnende Jorden iakttas fra romskipet på avveier:

"Skönast ibland sköna glimtar syns dock skymten av Karelen,
som ett vattenglim bland träden, som ett ljusnat sommarvatten
i den juniljusa tiden då en kväll knappt hinner skymmas
förrn den träflöjtsklara göken ropar åt den ljuva Aino
att ta dimmans slöja med sig, stiga upp ur junivattnen
gå emot den stigna röken, komma till den glada göken,
i det susande Karelen."

Harry Martinson , *Aniara* (1956)

Note: Aino – vakker ungjente med tragisk skjebne i Kalevala

5